

PROVET I HISTORIA 18.9.2017 BESKRIVNING AV GODA SVAR

Examensämnets censorsmöte har godkänt följande beskrivningar av goda svar.

I bedömningen av provet i historia betonas kunskaper och tankesätt som är typiska för ämnet och den ämneskunskap som läroplanen förutsätter, samt ett korrekt och exakt bruk av centrala historiska begrepp. Även förmågan att tolka och bedöma historiska källor kritiskt, att dra självständiga slutsatser och att jämföra tolkningar av historiska frågor samt att kunna göra ett motiverat ställningstagande till dem är centrala kriterier för bedömningen.

Av svaren framgår att examinanden förstår vad som utmärker olika tidsperioder och kan ställa problem och förändringsprocesser i hens egen tid i relation till ett historiskt sammanhang. Examinanden kan operera med centrala historiska begrepp som tid, förändring och kontinuitet samt gestaltning av orsakssamband. I materialuppgifterna visar examinanden att hen kan bedöma och utnyttja texterna och det visuella materialet på ett kritiskt sätt. I diskussionsuppgifterna och de uppgifter som innehåller kunskapsmässiga konflikter visar examinanden att hen kan förstå tolkningens betydelse för historisk kunskapsbildning och orsakssambandens mångbottnade och komplexa karaktär. Examinanden kan analysera mänsklig verksamhet och mänskliga fenomen utifrån varje tidsperiods egna utgångspunkter och skilja dem från aspekter i nutiden. Vid bedömningen fästs uppmärksamhet vid examinandens färdighet att skapa strukturerade helheter av sina kunskaper och förmåga att skilja mellan väsentlig och oväsentlig information.

Tabellen nedan är avsedd som stöd för bedömningen, och den lyfter särskilt fram också de dimensioner av svaret som är kopplade till målen för examinandens färdigheter. Beskrivningarna i tabellen ska ses som exempel.

I de uppgiftsspecifika beskrivningarna av goda svar ges bedömningskriterierna indelade i två nivåer, för goda och berömliga svar. **För uppgifter värda 20 poäng motsvarar goda svar 7–13 poäng och berömliga svar 14–20 poäng. För uppgifter värda 30 poäng är motsvarande gränser 11–20 och 21–30 poäng.**

	0	Nöjaktig	God	Berömlig
<i>Riktig och relevant kunskap; exakt begrepps-användning</i>	Ingen kunskap som förutsätts i uppgiften. Uppgiften har förståtts fel.	Knapphändigt innehåll eller innehåller mycket irrelevant. Mycket bristfällig hantering av begrepp. Svarar endast delvis på uppgiften.	Förhållandevis exakt kunskap som motsvarar uppgiften väl. God hantering av begrepp.	Exakt hantering av kunskap och begrepp. Väsentligt och med tanke på uppgiften meningsfullt avgränsat kunskapsinnehåll.
<i>Analytiskt, logiskt, välunderbyggt</i>	Ostrukturerat, oredigt. Ogrundade påståenden.	Knapphändiga grunder för framlagda påståenden. Svagt analyserande granskning av ämnet. Katalogmässig eller oklar struktur.	Förhållandevis goda grunder för påståenden. Följdriktig granskning av ämnet, även om brister förekommer ställvis. Till vissa delar analytiskt.	Mycket analytiskt generellt grepp. Goda grunder för påståenden samt följdriktig och argumenterande granskning av ämnet.
<i>Kritiskt, flera perspektiv, förmåga att utvärdera och tillämpa kunskap</i>	Inga (käll)kritiska observationer och ingen förnuftsbase-rad utvärdering eller tillämpning av kunskaperna. Inga tecken på förmåga att diskutera olika tolkningar eller alternativ.	Svaga tecken på källkritik. Några sporadiska och svaga tecken på olika perspektiv och diskussion kring tolkningsmässighet. Förmågan att tillämpa kunskap är svagt skönjbar.	Ställvis god (käll)kritisk diskussion och goda tolkningar. Några goda exempel på tänkande som representerar ett grepp med flera perspektiv. Några exempel på förmåga att utvärdera och tillämpa kunskap.	Skarpt och insiktsfullt (käll)kritiskt grepp. Välövärdig diskussion ur flera perspektiv. Flera exempel på utvärdering och tillämpning av kunskap.

DEL I

1. Slutet på antiken (20 p.)

I ett gott svar behandlar examinanden några av följande motiveringar: folkvandringarna på 400-talet och de territorieförluster de medförde särskilt i väst, upphöjandet av kristendomen till enda tillåtna religion och händelserna i anslutning till det, bland annat avskaffandet av Platons akademi i Aten, romarrikets uppdelning i östromerska och västromerska riket, västromerska rikets sönderfall under senare delen av 400-talet, avsättandet av den sista kejsaren i väst år 476 och förfallet inom rikets administration och stadskulturen särskilt på 500-talet till följd av krigen som var så förödande för Rom och Italien.

I ett berömligt svar visar examinanden att hen förstår att övergången från antiken till medeltiden inte skedde på grund av en enda händelse, utan att det handlade om en lång process. Examinanden behandlar de ovannämnda faktorerna som en del av denna process och gestaltar övergången från antiken till medeltiden som en händelsekedja som tog lång tid. Stadskulturens nedgång är en viktig orsak till antikens slut. Examinanden kan också, med hjälp av motiverade synpunkter, ifrågasätta att antiken var över vid 500-talets slut – exempel på kontinuiteten är bl.a. Bysans, latinet och kristendomen.

2. Den moderna livsstilen (20 p.)

I ett gott svar presenterar examinanden några drag i videon som är typiska för den moderna livsstilen. Sådana är till exempel: Trafiken i staden är livlig, och flera olika transportmedel transporterar såväl människor som varor. Gatorna är breda, och längs gatorna ligger många olika försäljningsställen, såsom affärer och kaféer. Det rör sig mycket folk längs gatorna, och en del av människorna tillbringar sin fritid ute i staden, till exempel med att gå på konserter. Den förändrade positionen för kvinnorna tog sig uttryck i till exempel deltagandet i arbetslivet och i det offentliga livet, samt i kvinnans roll som konsument.

I ett berömligt svar relateras fenomenen i videon till industrialiseringens samhälleliga konsekvenser: examinanden noterar flera drag som vittnar om en modern livsstil (t.ex. borgerlighetens förstärkta position, ökningen av välfärden samt av fritiden). Man rör sig inte i staden bara för att uträtta ärenden, utan man tillbringar tid där och träffar andra stadsbor. Examinanden kan begrunda den mångsidiga tolkningen av begreppet modern livsstil, samt även resonera kring det moderna samhällets negativa aspekter.

3. Slutet på kalla kriget (20 p.)

3.1.

I ett gott svar visar examinanden att hen förstår att Östtysklands (DDR) politiska situation var mycket spänd i slutet av kalla kriget. På den ena bilden omfattar östblockets kommunistledare varandra och situationen framstår som stabil, och på den andra bilden väntar östtyskarna på att komma över till väst. Under sovjettiden hade DDR å ena sidan varit ett förebildsland för hela det socialistiska blocket, å andra sidan hade landet varit synnerligen slutet, och begränsningen av rätten att resa var en viktig orsak till att östtyskarna i allt högre grad började kritisera det kommunistiska systemet.

I ett berömligt svar skildras händelserna hösten 1989 och analyseras som en process. Budskapet som bilderna sänder är motstridigt, trots att bägge bilderna är tagna samma höst. Examinanden förstår att situationen i DDR påverkades av ett växande missnöje mot de rådande kommunistiska systemen i hela östblocket. På bilden framstår Honecker och Gorbatsjov som starka, men i själva verket hotades de båda av en försvagning av systemet och en förlust av makten. DDR firade sitt 40-årsjubileum, och den kommunistiska ledningen försökte uppträda som om inget var i görningen. Men när Ungern i början av hösten 1989 öppnade gränsen mot Österrike flydde tiotusentals semestrande östtyskar via Österrike till Västtyskland (BRD). Samma höst tilltog demonstrationerna tills Berlinmuren föll den 9 november. Händelserna hösten 1989 ledde till avskaffandet av DDR och till Tysklands återförening.

3.2.

I ett gott svar nämns centrala bakgrundsfaktorer, såsom den osäkra politiska och ekonomiska situationen i Sovjetunionen, som orsakades av Gorbatsjovs *glasnost* (politisk befrielse), och den aktiverade och kritiska solidaritetsrörelsen i Polen vilken kom att fungera som en förebild. Kalla krigets maktkamp såväl på jorden som i rymden ledde i början av 1980-talet till att Sovjetunionen och hela östblocket hamnade i en besvärlig ekonomisk situation. Gorbatsjovs reformprogram, *perestrojka*, var ett försök att modernisera Sovjetunionens ekonomi och politiska system, men programmet avslöjade de verkliga problemen med realsocialismen och stärkte frihetssträvandena i hela östblocket. Gorbatsjov tillät frigörelseprocessen i Östeuropa och försökte inte slå ner de folkliga upproren.

I ett berömligt svar är orsakerna till kalla krigets slut analyserade utifrån Gorbatsjovs politik. I ett berömligt svar behandlas mer detaljerat några av de händelser i östblocket som ledde fram till kalla krigets slut: till exempel den polska förbjudna fackorganisationen Solidarnosc och dess starke ledare Lech Walesa, eller marknadsekonomin som snabbt utvecklades i Ungern från år 1988. Även de politiska processerna hösten 1989 i hela östblocket behandlas: sammetsrevolutionen i Tjeckoslovakien, det blodiga maktskiftet i Rumänien och de situationer i DDR som ledde till Berlinmurens fall. Trots att den främsta orsaken till att kalla kriget tog slut var sovjetsystemets sönderfall, finns det också skäl att i ett berömligt svar ge exempel på väststaternas andel, till exempel Reaganadministrationens kapprustning ("Stjärnornas krig"), och president Reagans tal "Riv denna mur" i Berlin 1987.

4. En brytningstid i tänkandet i Finland (20 p.)

4.1.

Minna Canth ser kvinnans ställning som förtryckt. Med hänvisning till Bibeln vill man att kvinnan ska behålla sin traditionella roll, en roll som Canth jämför med slavens. Hon kräver frihet och jämställdhet för kvinnor med hänvisning till att det skulle gynna hela samhället. Canth kritiserar den traditionella uppfattningen om kvinnlighet, som enligt henne inte motsvarar vad kvinnan i verkligheten är kapabel till. Gustaf Johansson anser å sin sida att kvinnans roll bestäms av kristendomen och naturen. Han anser att kvinnan är svagare än mannen, vilket innebär att kvinnan inte skulle klara sig i samhällslig verksamhet. Johansson misstänker också att kvinnorna inte nödvändigtvis är medvetna om vad de vill.

I ett berömligt svar tar examinandan källkritiken i beaktande: Canth är en författare, vars text har publicerats i en tidning 1884, Johansson är biskop och talar till prästeståndet året därpå. Den realistiska skönlitteraturen och kulturen utgjorde i allmänhet det forum, inom vilket samhällsliga missförhållanden behandlades. I ett berömligt svar granskas de bägge texterna i en samhällslig kontext.

4.2.

Examinanden visar förståelse för att 1800-talets senare hälft var tidpunkten för samhällsutveckling i Finland.

I ett gott svar skildras några fenomen som exempel på hur brytningen i det samhällsliga tänkandet kom till uttryck, till exempel massorganiseringens och medborgarsamhällets uppkomst, de samhällsliga rörelserna, den regelbundna lantdagsverksamheten och uppkomsten av de första partierna, ståndssamhällets sönderfall och klassamhällets uppkomst, reformerna inom ekonomin och den tilltagande ekonomiska aktiviteten, förnyandet av kommunalförvaltningen, utbildningen.

I ett berömligt svar analyseras flera fenomen, och examinandan diskuterar hur de uttrycker brytningen i tänkandet. I ett berömligt svar uttrycks förståelse för att Finland förändrades till ett medborgarsamhälle. Olika medborgarorganisationer utvecklades till påverkningskanaler. Olika europeiska medborgarrörelser bredde ut sig till Finland, till exempel kvinnosaksrörelsen och arbetarrörelsen.

5. Sverige som stormakt (20 p.)

I ett gott svar granskar examinanden ur minst två perspektiv hur Sveriges stormaktsställning och de krig som ledde fram till den påverkade de finländska undersåtarnas liv. Möjliga perspektiv är bland annat den lutherska renlärighetens uppgång och de samhälleliga konsekvenserna såsom den skärpta kyrkotukten, de stränga straffen och häxförföljelserna; krigens inverkan på demografin genom utskrivningarna, de sjukdomar som spreds genom soldaterna och ödeläggningen av hemman (oförmåga att betala skatt); de ekonomiska problemen i samband med stormaktstidens krig, bland annat den allt tyngre skattebördan för bönderna. Den framväxande stormakten var i behov av en effektivare förvaltning, vilket bl.a. ledde till en utveckling av utbildningen.

I ett berömligt svar tidsbestäms stormaktens framväxt till 30-åriga kriget, och examinanden beskriver noggrannare stormaktstidens inverkan på de olika stånden. Examinanden granskar de ovannämnda utvecklingslinjerna på ett mångsidigare sätt och lyfter fram olika sidor, till exempel att en bonde som rustat en ryttare för kungens armé kunde beviljas skattefrihet trots den ökade skattebördan. För en del möjliggjorde kriget också ett socialt avancemang och skapandet av en förmögenhet. Bland annat adelns ställning och förmögenhet stärktes och utökades till följd av kriget. Borgerskapets position påverkades av merkantilistiska regleringar, till exempel stapelstäderna och tjärmonopolet.

6. Världens kulturområden (20 p.)

I ett gott svar visar examinanden att hen förstår vad som avses med begreppen kultur och kulturell identitet. Examinanden väljer ett område och nämner några gemensamma kulturella drag för just detta område, till exempel sådana drag som har med religion, filosofi, etnicitet, politik, tänkesätt och tillvägagångssätt att göra. Examinanden granskar också faktorer som eventuellt skapar kulturell heterogenitet i området. Examinanden grundar sin bedömning på konkreta exempel.

I ett berömligt svar diskuteras faktorer som samlar och splittrar kulturområdet på ett mer djupgående och detaljerat sätt. Faktorerna knyts till de historiska händelser som bidragit till att forma kulturområdet i fråga, till exempel krig, erövringar och kolonisation. I svaret granskas frågan tydligt ur både enhetskulturens och mångkulturalitetens perspektiv. I svaret begrundas även avgränsningen mellan kulturkretsarna.

DEL II

7. Europas handelsförbindelser och världsekonomin (30 p.)

7.1.

I ett gott svar framkommer att antalet slavar som transporterades över Atlanten ökade i princip under hela undersökningsperioden. I början av 1600-talet stod portugiserna för transporten av flest slavar, på 1700-talet fördelades transportandelarna mellan portugiser, briter och fransmän. Orsakerna till skillnaderna kan diskuteras ur koloniegendomens perspektiv: Storbritannien hade betydande kolonier i Amerika, och portugiserna skapade redan från början av 1500-talet ett stort kolonialvälde i Sydamerika. I kolonierna användes svarta som slavarbetskraft i jordbruket.

I ett berömligt svar förstår examinandan bland annat att de brittiska fartygens slavtransporter ökade i antal och var mycket omfattande under senare hälften av 1700-talet. Fransmännen började delta i slavtransporterna i högre grad först på 1700-talet. Holländarna hade i mitten av 1600-talet en relativt stor roll i överskeppningen av slavar.

I svaret kan man begrunda Storbritanniens utveckling till en global sjömakts under 1600- och 1700-talen. Landet gick om fransmännen och holländarna som handels- och flottmakt.

När det gäller handeln var Holland som mest betydande på 1600-talet. Spanien blev aldrig någon stor handelsmakt, trots att man hade stora kolonier.

7.2.

I ett gott svar visar examinandan att hen förstår att handelsrelationerna uppstod genom upptäcktsfärderna. Européerna tog kontrollen över områdena i Amerika och gjorde dem till kolonier. Till Amerika transporterades i första hand slavar. I Asien handlade man med befolkningen på ett mer jämbördigt sätt. Från Asien importerades bland annat kryddor.

I ett berömligt svar kan man till exempel nämna att Kina och Japan begränsade de europeiska köpmännens möjligheter i Asien. I Indien uppstod ett europeiskt kolonialvälde, men den lokala maktstrukturen fortsatte att finnas kvar parallellt. Från Amerika importerades bland annat tobak, socker och bomull, och från Asien tyger. På Atlanten uppstod triangelhandeln.

7.3.

I ett gott svar nämns till exempel att det strömmade in ädelmetaller från Amerika till Europa, vilket utvidgade penningekonomin i Europa. Till Europa importerades lyxvaror och nya odlingsväxter, och europeiska produkter köptes på andra håll. Fjärrhandeln gav upphov till stora förmögenheter i Europa.

I ett berömligt svar lyfts fram att européernas handelsvägar skapade grunden för det europeiska världsherraväldet. Både varors och människors rörlighet ökade. Framför allt i Storbritannien, Frankrike och Holland blev köpmannaklassen förmögen, vilket ökade dess samhälleliga inflytande på adelns bekostnad. Europas växande förmögenhet tog sig uttryck i levandstandard och byggverksamhet.

8. Kalla krigets inledning (30 p.)

8.1.

På teckningen hänvisas till blockaden mot Berlin och den östliga ockupationszonens ökande betydelse. Hela Berlin omfattas av björnen (Sovjetunionen), vilket förutspådde det följande årets blockad och byggandet av en luftbro för att sköta underhållet av de västliga ockupationszonerna. På bilden framställs de västliga ockupationszonerna (Västberlin, där USA:s, Frankrikes och Storbritanniens flaggor finns) som mycket mindre och mer trängda än den östliga zonen som övervakas av Sovjetunionen. Den enda underhållsrutten till Västberlin håller på att stängas mellan klorna på björnen.

8.2.

I ett gott svar nämns de centrala skillnaderna mellan de bägge historiska handlingarna. I sitt telegram till Truman uttrycker Churchill rädsla för att Sovjetunionens inflytande ökar i Östeuropa, särskilt genom att det bildas sovjetvänliga regeringar i länderna där. Han hänvisar också till den sovjetiska upprustningen i förhållande till den nedrustning som inletts av de allierade i väst. Stalin å sin sida hänvisar till de uppoffringar som Sovjetunionen gjort under andra världskriget, vilka enligt honom var mångfaldiga i jämförelse med västländernas uppoffringar. Därför anser han att det inte handlar om expansionspolitik utan om att trygga Sovjetunionens territorium.

I ett berömligt svar analyserar examinandens skillnaderna mellan de historiska handlingarna. På tröskeln till kalla kriget betraktar Churchill och Stalin situationen ur olika perspektiv. Churchills rädsla för att Sovjetunionens inflytande ökade var befogad, eftersom det i Östeuropa höll på att uppstå en kedja av socialistiska folkdemokratier. Å andra sidan finns det en viss grund för Stalins uttalande om Sovjetunionens uppoffringar, även om man kan ifrågasätta om det därför var berättigat att skapa satellitstater i Östeuropa. Källkritik: Churchill skriver ett telegram till en av sina allierade, Stalins text är ett offentligt tal.

8.3.

I ett gott svar diskuteras de centrala dragen i förhållandena mellan segrarmakterna. De påverkades bland annat av de ockupationszoner som man avtalat om under toppmötet i Jalta och av fredsfördraget i Paris 1947. Kalla krigets uppkomst berodde på ideologiska meningskiljaktigheter mellan segrarmakterna. Delningen av Tyskland placerade dem i konkurrerande läger. Berlinblockaden var Sovjetunionens motdrag mot Marshallhjälpen. I praktiken skapades två tyska stater 1949, vilket befäste kalla krigets läger.

I ett berömligt svar analyseras förhållandena, deras orsaker och följder mer i detalj: till exempel slöts inte något fredsavtal med Tyskland, vilket var av stor betydelse i kriserna under kalla kriget, och återuppbyggnaden av Västtyskland skedde med bidrag från USA (Marshallhjälpen). Examinanden analyserar mer ingående Berlinblockaden och luftbron till staden, som konkret visade på de västliga segrarstaternas bestämda hållning när det gällde att försvara Västberlin. Bakgrunden till kalla kriget var de ideologiska skillnaderna.

9. Finland blir självständigt (30 p.)

9.1.

På vykortet skildras situationen efter den första förtrycksperioden, då den ryska örnen har blivit tvungen att vända bort från Finland. Finlands mö har genom att stödja sig på lagen lyckats bevara den autonoma ställning som hon utlovats. Examinanden kan göra en jämförelse med Edvard Istos målning, som skildrar situationen under förtrycksperioden och som har inspirerat Ragnhild Sellén.

9.2.

Man kan säga att Ryssland godkände Finlands självständighet av flera orsaker. För det första hade Ryssland på grund av världskriget inte tillräckligt med militära resurser för att förhindra Finlands lösgöring. Man kan också tänka sig att man hoppades att Finland i utbyte skulle godkänna den ryska bolsjevikregeringen. Det handlade om S:t Petersburgs säkerhet och om en rädsla för att det vita Finlands armé skulle anfälla staden, och genom att godkänna självständigheten hoppades man undgå detta. De ryska socialisterna trodde också att revolutionen så småningom skulle sprida sig till Finland, vilket innebar att man betraktade den borgerliga finska republiken som en tillfällig lösning. Examinanden kan även hänvisa till den tolkning om förtroendefulla förhållanden mellan grannländerna som lades fram under sovjettiden (till exempel filmen *Förtroende*, i vilken man betonade Rådssysslands goda vilja).

I ett berömligt svar behandlas de ovannämnda faktorerna på ett mer omfattande och analytiskt sätt, till exempel bolsjevikernas princip för nationernas självbestämmanderätt, "att splittra för att ena".

9.3.

I ett gott svar förstår examinandens utgångspunkterna för Finland och den internationella politiska situationen. År 1918 drevs Finland in i ett inbördeskrig, under vilket det hade varit omöjligt att skapa en regeringsform. Också efter inbördeskriget rådde i det i Finland olika åsikter om huruvida landet borde vara republik eller monarki. Det så kallade kungaäventyret och Tysklands nederlag i första världskriget gjorde det möjligt att författa en regeringsform för republiken Finland.

I ett berömligt svar behandlar examinandens de ovannämnda faktorerna mer ingående. Enligt självständighetsdeklarationen skulle Finland bli en republik. I svaret måste examinandens visa att hen tydligt förstår den internationella situationens (bland annat världskrigets) betydelse för hur Finlands ställning utvecklades. Examinanden kan också diskutera förutsättningarna för att kunna stifta en grundlag, alltså att man måste nå tillräcklig enighet i riksdagen, vilket inte var möjligt före året 1919.